

אורית סקוטלסקי

אקולוגית, תושבת חבל עדולם

[תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדיון המלא](#)

על הפער בין מחיר חבית הנפט לבין העלות האמיתית של הפקתה

2 במאי, 2010

גיליון קיץ 2010 / כרך 1 (2)

אופניים בשדה פורח | צילום: אורית סקוטלסקי

בתור תושבת חבל עדולם, הופתעתי לקרוא באתר האינטרנט של חברת IEI, שתכניתם להפוך את שפלת יהודה למרחב תעשייתי להפקת נפט מפצלי שמן היא תכנית "העומדת בקנה אחד עם עקרונות פיתוח בר-קיימא". הופתעתי לגלות, שהחברה "מתכוונת ליצור מקומות עבודה בפריפריה, ולקדם כלכלית את האזור לרווחת תושביו". לדברי החברה, תושבי חבל עדולם "יועסקו במפעלים ובשירותים שיוקמו או יועתקו לאזור, כגון תשתיות ההפקה, תשתיות הולכה של נפט וגז ועוד". התושבים יוכלו להיות אלה שיוספקו "שירותי הארחה, הסעדה, והובלה" לעובדי התעשייה, ויוכלו בוודאי גם לבנות כבישים למשאיות הרבות שיובילו חומרים מזהמים במרחב. יתרה מכך, באתר החברה מצוין במפורש שהפרויקט יתרום מהכנסותיו להקמת פארקים וגנים ציבוריים (ירוקים בוודאי) באזור.

הפיתוח הסביבתי שחברת IEI מציעה לתושבי עדולם נקרא בעידן הגלובליזציה Boom-bust cycles of development. חברה

עסקית מקבלת זיכיון ממשלתי להפריט את הנכסים הציבוריים, ונכנסת למרחב תוך הבטחת נסים לתושבים ולרשויות המקומיות. החברה מעסיקה תושבים בבניית תשתיות ובעבודה במפעלים, ונעלמת לאחר שהיא מסיימת לכלות את המשאב או כאשר מחירי השוק משתנים. מאחור נותרים הרס סביבתי, תשתיות מיותרות, מערכת אקולוגית הרוסה ומדולדלת וקהילה מקומית מפורקת ומובטלת. אחת הקהילות שחוותה בצורה כואבת את עוקץ הגלובליזציה היא קהילת החקלאים במחוז Green River Formation בקולורדו, העשיר בפצלי שמן. תושבי האזור מנסים עד היום להשתקם "מיום ראשון השחור" במאי 1982, שבו חברת הנפט Exxon סגרה לפתע מפעל עצום לניצול פצלי השמן שבנתה באזור תחת חסות ממשלתית. סגירתו הפתאומית של המפעל הותירה אלפי תושבים מובטלים, קהילה מתפוררת, כמויות אדירות של תשתיות מיותרות והרס סביבתי רב. היום, שני עשורים מאוחר יותר, תושבי אזור פצלי השמן בקולורדו עדיין מלקקים את הפצעים. המשאבים הטבעיים משתקמים לאטם, והתושבים בונים מחדש את הכלכלה המקומית תוך התבססות על חקלאות ועל תיירות כפרית^[1].

האם זה צפוי להיות גורלו של חבל עדולם? מבחינת חברת IEI הכדאיות של פיתוח תעשיית נפט בעדולם תלויה רק במחיר של חבית נפט – אם מחיר הנפט יהיה גבוה מ-35 דולר לחבית החברה תהיה רווחית, אולם אם מחיר הנפט ירד, לא כדאי להם להשקיע בתעשייה. תעשיית הנפט בעולם נוטה להתייחס למשאבים אנושיים ואקולוגיים ולמרקם החברתי של קהילות כפריות כאל משאבים שניתן להשתמש בהם ולהחליף אותם עם תום השימוש.

אולם, מה צפויה להיות העלות האמיתית של פיתוח תעשיית נפט בחבל עדולם? עד לפני כ-30 שנה, החקלאות הייתה מקור הפרנסה העיקרי של תושבי שפלת יהודה. אנשי המושבים, שעלו על הקרקע בשנות ה-1950, התפרנסו בצניעות מנחלות משפחתיות קטנות. המשבר החקלאי של שנות ה-1980 גרם לשינוי כיוון, ומרבית חקלאי האזור לא יכלו לפרנס את משפחותיהם מחקלאות בלבד, ופנו למקורות פרנסה מחוץ לעדולם. רבים מבני המושבים עזבו את האזור, והתושבים הוותיקים התקשו להתקיים.

אולם, במהלך העשור האחרון, הקהילה בעדולם קמה לתחייה. קק"ל השקיעה בפיתוחם של פארק בריטניה ושל פארק מערות עדולם המושכים המוני מטיילים מגוש דן, מירושלים ומבאר שבע. ביישובים המקומיים נוצרת רשת של עסקים זעירים המבוססים על התיירות המגיעה לחבל עדולם – יקבים ביתיים ("דרך היין"), מסעדות ביתיות, בתי קפה ומוסיקה, חנויות יד שנייה סדנאות אמנות ורפואה אלטרנטיבית המוקמות בלולים הנתושים. ישנם תושבים המתפרנסים מהדרכת משפחות, תיירים ורוכבי אופניים בשבילי האזור. הפריחה הקהילתית המתרחבת משפרת גם את מצבם הכלכלי ואת מעמדם של תושבי האזור הוותיקים. כך, למשל, בשנים האחרונות מתקיים באזור פסטיבל אוכל אתני המובל על-ידי נשים ותיקות מהיישובים. הצלחת הפסטיבל מעצימה את קהילת הנשים, מחזקת את מעמדם החברתי ומאפשרת להן לתרום לפרנסת המשפחות.

פיתוח בר-קיימא הוא פיתוח המקדם מערכת כלכלית מקומית יציבה, המבוססת על ניצול משאבים מקומיים תוך העצמתם והשקעה בשימורם. לכלכלה המקומית המתפתחת בחבל עדולם יש פוטנציאל להוביל ליציבות כלכלית ולקיימות מקומית, אולם הדרך של תושבי עדולם לקיימות עדיין ארוכה. תושבי האזור צריכים להבין את החשיבות של נכסי הטבע והמורשת שעליהם מבוססת הקיימות העתידית של האזור, ולהסכים על קווים אדומים ועל מגבלות לפיתוח, שיבטיחו את שימור הנכסים הציבוריים. הבעיה היא, שבניית קהילה וקיום דיאלוג מקומי הם תהליכים המבשילים לאט ומצריכים סבלנות וזמן רב. אולם במציאות התזזיתית והרומוסת של הקפיטליזם המתגבר בישראל, חברות עסקיות זרות מקבלות היתרים ממשלתיים ("זיכיון") לנכס את המשאבים הציבוריים ולהפקיע מהציבור המקומי את הזכות לשלוט בעתידו.

סיפור פצלי השמן הוא מקרה מובהק, שבו יזמים חיצוניים עתירי ממון מקבלים היתר ממשלתי לקידום אינטרסים כלכליים אישיים על חשבון נכסים ציבוריים. במקרה של חברת IEI ניתן ליזמים זיכיון ממשלתי המשתרע על-פני שטח חסר תקדים בהיקפו (238,000 דונם), תחת חוק הנפט (חוק מיושן משנת 1952), המאפשר לחברה המסחרית לעקוף את חוקי התכנון והבנייה ולהסתיר את תכניתה מעיני הציבור. חברת IEI מתהדרת ברשימה של אנשי סביבה שהיא מעסיקה, ומצהירה בנחישות שהשיטה שבה תשתמש היא שיטה "ירוקה". עם זאת, היזמים מסרבים לחשוף לביקורת ציבורית את התכנית המפורטת של ההפקה המסחרית שהם מעוניינים לקדם בשפלת יהודה. טכנולוגיית חימום באתר (insitu) של פצלי שמן **אינה משמשת בשום מקום בעולם להפקה מסחרית של נפט**. זאת, מאחר שתהליך ההפקה, הנחשב בעגה הסביבתית ל"גירוד תחתית חבית הנפט", יוצר זיהום סביבתי רב ועלול לפגוע באורח אנוש בטבע, בחקלאות ובתיירות במרחב שבו הוא מתקיים. את העלויות של המיזם הזה ישלמו כל תושבי המדינה. צפויה פגיעה ברצף השטחים הפתוחים במסדרון אקולוגי לאומי חשוב, זיהום מי התהום, החמרה בזיהום האוויר והגדלה ניכרת של פליטת גזי החממה של ישראל.

אם נכון למדינת ישראל לבחור להקריב את שפלת יהודה (ואת תושביה) כדי להפיק דלק באיכות ירודה? אולם המאבק שלנו, תושבי עדולם, הוא לא רק נגד חברת IEI, זהו מאבק בעד זכותם של תושבים בישראל לבחור בקיימות. אנו מבקשים לחיות במדינה שבה שקיפות ציבורית ודמוקרטיה הן ערכי יסוד. אנו נאבקים על זכותנו לקחת אחריות על גורלנו - לבחור לשמור על הנכסים הציבוריים, לגדל את ילדינו בסביבה בריאה ואיכותית, להתפרנס בכבוד ולבנות קשרי גומלין בין האדם לבין המקום שבו הוא חי.

מקורות

- Orr D. 1994. Earth in mind: On education, environment, and the human prospect. .1
.Island Press, Washington DC